

Великий лук

Леонід Мосендз

Уже більше чверть віку висів він над ватраном у Яхненків: великий папуанський лук з Нової Гвінеї.

Славний мандрівник, що з своїм козацьким розгоном до світу запізнився вродитися на пару соток років, привіз його на Гетьманщину із своєї останньої подорожі. Незадовго до смерті він дарував його родині Яхненків, з якою був зв'язаний глибокою приязню.

Він не хотів його віддати до жодного музею, куди без жалю й без втіхи збував свої записки й збірки. Бо цей лук був подарунком від ворожбита-папуанця, з яким мандрівник колись побратався. Лук був славною зброєю. Поголос про нього йшов колись по цілому Маклаєвому побережжі. Бо жоден лук не придбав своєму власникові стільки черепів, як цей. Тонким карбуванням була позначена їхня кількість на твердому, як ріг, дереві й перевищувала півсотні голів.

Та не лиш цим був славен Великий Лук чаклуна. Він ще передповідав смерть. Але смерть не старечого нездужання, не від хвороби, не в тіні приморського гайку. Ні, смерть бойову, войовничу: спис проти списа і кий на кий...

Тоді все одно, натягнена, чи ні, озивалася його й жильна тятива дивною нотою. Була це нота така глибока й повна, як жоден інший тон, людині знаний. І виходила вона ніби з безконечної віддалі, що всюди: нагорі й долі, спереду й ззаду, на небі й під землею. Вона нагадувала таємничо-повний тон великих океанських мушлів, що гудуть захованими в них голосами вічних предків. І коли озивалася — тоді плем'я знало: Великий Лук радіє з близького бою й тішиться з нового карбування...

У нового власника лук ані разу не загудів. Великий мандрівник безсило догасав на півночі, далеко від своєї соняшної батьківщини. Така ж смерть не торкалася Великого Лука...

Яхненки дізналися теж про цю властивість папуанського лука передповідати війни й смерть. Але віднеслися до неї насмішливо й скептично. І повісили його високо над ватраном, майже під стелею, щоб ніхто не міг досягти до нього.

Рід Яхненків був з тих старих козацьких родів Гетьманщини, де колись Великий Лук міг би бриніти безперестанку. Мабуть, будучи нащадками легендарних "Ігорових воїв", гонилися Яхненки світами. Ворскла, Жовті Води й Полтава, Грінвальд і Сарагоса, Царгород і Відень — були тими етапами, на яких бігом віків зупинявся рід, шукаючи собі честі, а батьківщині слави. Німими свідками їхнього минулого були їхні козацькі могили.

Своя слава проминула, а честь войовників залишилася. Було щось проклятого в цій честі, яка по інерції гонила рід і надалі по бойовищах слави чужої.

Семилітня війна, турецькі походи, Наполеонівські війни... Австерліц, Москва, Лейпціг... Усюди, де проходила чужинча слава, кривавився старий козацький рід. І

нарешті загубив і сліди споминів про своє славне українське минуле, не признаючись до нього ані в півсні родових легенд. Жив уже для нової, чужинчої, слави, вслухувався в її заклики до козацької честі й крові...

Останньою бойовою смертю в родині була загибель одного з них в окопах під Плевном. Але тоді ще Великий Лук не висів над їхнім ватраном. А опісля прийшли спокійні часи...

Нарешті в домі всі майже забули про дарунок великого мандрівника. Забута, запорошена, з обвислою тятивою й двома стрілами навхрест, висіла зброя над ватраном. Нічим не нагадувала про свою славу Великого Лука. Не бриніла ані разу. Були спокійні часи.

Лише одна стара Яхненчиха, мати господаря, пам'ятала ще таємницю, що її звів колись великий мандрівник. Але нікому з молодих не зрадила її. Сама лише часом задумливо оглядала дивовижну зброю.

Аж одної зими, коли від голови родини, полковника Яхненка, не було вістей з далекої Маньчжурії, Великий Лук прокинувся зі сну. Того вечора на дворі крутила заметіль, якої давно не зазнала околиця. Вона несамовито гула й висвистувала біля дому, вдираючись своїми голосами в КОЖНУ щілину вікон, дверей і коминів. Хльостала по шибках вітами вишень, термосила віконницями й зривала з даху спорохнявілі гонтини. А коли досягла апогея й зломила перед домом столітню ялину, яка нізащо не хотіла схилитися перед нею, — тоді озвався й Великий Лук.

До реву й посвисту бурі вступила нараз рівна й грізна нута. Вона покрила всі голоси, що висвистували надворі. Ні, була їхнім звуковим тлом, широкиМ і глибоким, як далеке море. Зібрана в кімнаті родина замовкла, збентежено вслухуючись у неznаний тон. А він наближався й віддалювався, міцнішав і затихав, підносився й падав, як гудіння далекого велетенського органу. І не можна було пізнати, звідки він об'являється й куди зникає.

— Лук, лук!... — закричав восьмилітній син полковника, показуючи вгору. І всі обернулися до стіни над ватраном. Один з цвяшків, на яких висіла зброя, мабуть, обірвався. Тепер у нестійкій рівновазі гойдався Великий Лук на одному гвіздку. Мовчки слідкували очі присутніх, як вихитувався він до темпу таємничого тону. Амплітуда розкиву зростала, як міцнішала й наближалася грізна нута. І щитом спадала, як спадав тон. Ніби чийсь могутній подув хитав по стіні дивовижним вагалом до модуляцій дивовижного звуку.

І вже здавалося, що це сам Великий Лук бринить вгаданим знов тоном, розхитується в такт до власного бриніння. Мов зачаровані гляділи всі на цю гру звуку й руху. Аж поволі тон, загасаючи, стих. Лук хитнувся й безвладно повис.

Усі сиділи мовчки, немов боячись порушити зніяковілу тишу. Дружина полковника поблідлими устами порушила її перша:

— Де він? де він?... Чом не пише?...

Вона почала вставати, але похитнулась і зойкнула. Свекруха підхопила її. Обидві жінки — й дружина — обнялися в тривозі за життя сина й чоловіка. Полковниці було

зле... А за хвилинку гнав до міста крізь бурю й заметіль очайдушний верхівець. Поспішав за лікарем помагати прийти на світ новому воякові...

Тієї ночі мало хто спав на хуторі Яхненків. До висвисту бурі мішалися зойки родильниці. А в покої з ватраном стара Яхненчиха похапцем оповіла полковниковому братові, своєму другому сину, леґенду Великого Лука.

Молодик лише знизував плечима. Це було поза його світоглядом. Він зняв зі стіни зброю, обтер порохно, натягнув з великим зусиллям суху жильну тятиву й пустив її. Лук видав лише ясний стрункий тон, цілком не подібний до того, що звучав раніше... Дурниці!... Галюцинації!... Бабські казки!... А в відчинених дверях стояла радісна, сяюча мати й сповіщала:

— Онуки!... Другий онука!... Як же радується батько! Як радується!

— Бачите, мамо, що цей лук віщував цілком інше, ніж ви казали. Він мені віщував небожа, онука, а братові сина! ...

І знов до покою вступило полковникове ім'я і причаяність небезпеки, з якою він був там, далеко в маньчжурських снігах.

Так з бринінням папуанського лука ввійшов у життя Марко Яхненко.

Але про його батька не було відомостей. Аж занадто довго... Нарешті страшну звістку довідався першим брат: полковник загинув у кінному рейді до японського запілля. І сталося це, здається, тієї ночі, коли озвався Великий Лук...

Як не скривали все від жінки й матері, але нарешті й вони мусіли дізнатися... Козацькі родини довго не бідькаються. Найбільше боліло, що зотліє десь дороге тіло без чесного похорону...

Але вже весною прийшло на хутір велике листування в англійській мові з урядовими перекладами. Прийшли й особисті речі полковника, дбайливо складені в малий пакунок, і його шабля. І з боєм та гордістю читала родина переклад японської реляції про смерть Маркового батька. Чесний ворог з пошаною й подивом висловлювався про хоробрість полковника, що сам один, покинутий вояками, боронився до останнього. Він упав між кількома зарубаними самураями. Вороги поховали його як героя з військовими почестями і засвідчували родині своє співчуття й подив... Над незнаною їм ще козацькою честю...

Усе це сталося тієї таки ночі, коли бринів Великий Лук. Він не зрадив своєї слави...

А потім знов прийшли спокійні часи. Полковників брат зайняв його місце на чолі родової традиції, ставши теж вояком. До неї ж готувався й старший полковників син. Обидва мужчини рідко бували вдома на хуторі. Один, коли дозволяла військова служба. Другий — коли дозволяла школа. А так хутір Яхненків, віддаль від великого міста, залишався королівством малого Марка.

Під доглядом двох жінок ріс Марко спершу самотньо. Як не близькі були йому мати й баба, але найкращим товаришем був він собі сам. Сам вигадуючи виграшки й пригоди, він не тужив за великою компанією приятелів. Між сусідніми хлопцями не мав їх. Але опісля справжній друг появився. І була ним книжка.

Ледь навчившись читати, залізав він з книгою пригод до глибини саду й не чув,

бувало, як збентежено гляділи й кликали його по всіх усядах. Він- мандрував по далеких краях, приймав участь у войовничих пригодах, звойовував народи й підбирав землі. Це його, Колумба, вітали бронзові люди Нового Світу; це він, Кортес, полонив Монтесуму; це над ним, капітаном Куком, справляли дикуни канібальську перемогу...

А вернувшись до хати, він з острахом здіймав зі стіни папуанський лук, стирив з нього порох і даремне намагався натягти жильну тятиву. Могутня зброя для могутніх рук. І безвслідно натрудивши дитячі м'язи, обережно вішав Марко зброю на старе місце. Він, зітхаючи, дивився на неї, і ніколи йому так міцно не бажалося бути вже дорослим і міцним, як у той мент. Він бо бачив себе струнким і сильним мужем, що, притиснувши ногою один кінець лука, влучає міцною стрілою в ворожу ціль.

Велика родинна бібліотека, занедбана й запорошена, наскрізь пролізла шашлями, таїла ще в собі безліч інших покладів. Їх усі відкривав Марко. Стягаючи з полиць якісь стародавні книжки, сіро-жовті від пороху й віку, подивляв спочатку хлопець чудернацькі літери, дивовижні вінієти, орнаменти й дереворити. З них гляділи на нього часом суворі гетьманські обличчя, часом митрополичі лиця, або веселі й лукаві козацькі Мамаї чи київські спудеї.

Здивовано розглядав ці старі, незнані йому речі Марко й ніс запитатися матері чи баби.

— Звідки ти це взяв? — була їхня здивована відповідь. — Лиши, поклади на місце, бо запорошишся!

Ось були їхні висвітлення на всі причаєні дитячі запити. Сам, не так розумом, як непомильною дитячою інтуїцією, доходив хлопець до розуміння тієї старовини. Це були свідки забутої батьківщини. Свідки українського роду, що колись був зрікся сам себе. Свідки, що століття ховалися в невиді забуття, не об'являючись нікому. І нарешті дозволили діткнутися себе малій дитині. І ожили.

Читаючи першу сторінку півзотлілої книжки "Вірші на жалосний погреб зацного рицера Петра Конашевича Сагайдачного, гетьмана...", відчувала дитина легкий треміт. Але не жалю. Це був треміт несвідомої радості над ще далеким, але вже певним воскресінням "зацного рицера" — України.

На початку саме цього таємного процесу відродження української душі прийшла війна. І дядько і брат відійшли на фронт. Ішли з радістю. Те, що відроджувалося в Марковій душі, було для них назавжди мертве. Знов тая ж родова вояцька честь заслоняла їм причини й наслідки їхньої вірності. За кого й за що йдуть класти свої голови — не думали. Бо не лише самі не знали, але вже від кількох поколінь була обірвана з їхньої душі листва українських традицій.

На хуторі стало ще порожніше й тихіше. Мати й баба жили лише в очікуванні листів від синів. На Марка менше звертали уваги. А він, мов сп'янілий, пив без перестанку із таємного джерела відродження. Тієї зими він переглянув усі старі книжки, і коли б хто міг подивитися до Маркової душі — здивувався б: у дитяче тіло повернула вже родова душа, хоч ще підсвідомо-дрімотна перед цілковитим пробудженням.

А навесні прийшли перші удари. Під тим самим Грінвальдом, де колись згинув предок, впали й нащадки. І брат і дядько Марка пропали безвісти у гущавині пруських лісів, де серед мережива мазурських озерець і болот...

Тоді від челяді почув уперше Марко легенду про Великий Лук: як Великий Лук сповістив родину про смерть його батька, як він народився бурхливої ночі, і як тепер знов Великий Лук гудів, як несамовитий, віщуючи смерть брата й дядька. Марко з новою цікавістю оглядав давно знану зброю, але через кілька днів Великий Лук зник зі свого місця над ватраном. Лише незапорошена дугаста пляма значило місце, де ще донедавна висіла дивовижна зброя. Як не допитувався Марко, що з нею сталося — але не отримував жодної певної відповіді. Великий Лук зник без сліду. Наступної зими Марка віддали до міста, до школи. І та переміна його душі, що започаткувалася на хуторі, завершилася в місті. І почала набирати чинної форми. А все те завершило чарівне, вперше втілене в звук слово Україна. Чим глибше сягав розклад давно вже мертвої імперії, тим виразніше ставало це поняття: Україна. Воно висіло в повітрі, само злітало з уст. Звук, легенда набирали форми. Форма жадала цілі. А ціль спалахувала нагло вибухнувшим полум'ям нації.

Марко був замолодий. Але, як усі самотні — зрілий не по літах. І мати й баба не впізнали хлопця. Так, ніби чужинець, син іншого племені й інших обріїв з'явився додому тринадцятилітній Марко. Таємно зникли із стін портрети царів і з горища об'явилися суворі гетьманські обличчя в спорохнілих рамах. Жах матері й баби не був удаваний. Але не поміг. Хлопець завзявся, ніби в'їхала до нього стара "козацька лють". Перестрашеним жінкам кинув він до обличчя всю силу свого запалу. Немов справді стверджуючи стару істину, що сховане від мудрих відкривається дітям. І "мудрі" вступилися.

Тепер хлопець не мріяв уже про далекі виправи й пригоди. Його боліло, що замалий він і не може ще носити ані сірого жупана, ані шаблі, ані сидіти на коні, як новітні "зацні рицери". (Проте він спробував пристати до якоїсь козацької частини. Але його швидко відставили додому. І він дав матері слово, що почекає ще кілька років, аж кінчить науку. Затиснув зуби й чекав...

З півночі насунули хмари. Гетьманщина, роздоріжжя двох орд — північної й південної — встигла звоювати лише Дике Поле. Північ була сильніша. І тепер загарблива й нахабна, сунула вона до родючого краю, несучи на вимін облудливі азіатські гасла.

Перші зудари прийшли на Гетьманщину. В околиці Яхненкового хутора йшли бої. На високій тополі вмонтилась гарматна чата, подвір'я було повне ординарців, заклопотаний штаб не спав ночами, і пізно до ночі світилися вікна панського будинку.

У цій метушні Марко почувався як вдома. Він знав околиці, як свою кімнату, водив стежі по знайомих лише йому доріжках через ліси й поза околиці сіл. Він забув про день, про ніч, про весну. Відчував лише, як грає й шумить у нім відроджена українська завзятість.

Проти українців стояли на дорозі міжнародні бригади. Набрані з бувших

австрійських полонених, головню мадярів, вони відзначалися нечуваною жорстокістю й ганебною підлотою озвірілих наймитів крові. Мадяри були з них найгірші. Вони нікому не давали помилювання, злобні й кровожадні прислужники Москви. Було щось символічне в цьому союзі двох народів: зійшлися, спізналися й порозумілися дві азіатські крові. Не було ганебності, яку б не зробили мадярські бригади. Так ніби Схід хотів наперед і назавжди помститися Заходові за свою азіатську підрядність.

Після довгих боїв в околиці хутір Яхненків мусів бути залишений. Як не боронилися козаки, але обхоплена з усіх боків частина нарешті підлягла. Довкола хутора замкнулося коло смерті, і оборонці склали зброю.

То був ясний теплий день ранньої весни. Сонце ласкаво пригрівало, далечінь голубіла, межі просихали й над ріллею тремтіли теплі повітряні хвилі. Але ніхто не помічав цієї краси. Серед крику жінок, мичання худоби й іржання коней догоряли запалені гранатами хуторські стайні, ще коцав десь далеко кулемет, а двір був повен стомлених, розгублених людей, що скидали на купу зброю.

У воротах уже стояли націлені до юрби чужі кулемети, озброєні чужинці ходили по двох між подоланими, щось кричали й лаялись своєю й московською брудною лайкою.

Але кількадесят оборонців таки замкнулися в панському будинку. Вони завалили двері, залягли за вікнами, виставили через віконця на піддаші кулемет. Перспективи оборони були сумні. Старий дерев'яний будинок під сухими ґонтами спалахнув би, як віхоть соломи. Але нападаючим шкода тих скарбів, що їм мріялися в панському домі. А оборонцям треба було тримати в руках хоч власне життя. Почалися переговори...

Цих кілька годин непевності й напруження пролежав розпалений Марко біля кулемета, приправлений подавати стяжку набоїв. Він не боявся. Навпаки, його серце тремтіло незнаною досі радістю близького бою.

Переговори закінчилися умовою: оборонці складали зброю, їм підтверджено вільний відхід з хутора. Але Марка треба було силою відірвати від зброї. Бо хлопець мовчки вхопився за держала кулемета й треба було його пальці відтягувати один по одному.

Хлоп'яча затятість була останнім опором оборонців. З усіх закутків великого дому сходилися похнюплені мужчини до великих сіней і складали в куток на купу непотрібну зброю. Мадяри поки що поводилися чемно. Але не встиг ще останній покласти на купу свою рушницю, як великий озброєний відділ мадярських вояків ввійшов до сіней... Почався грабунок.

Незважаючи на протести й опір, оборонців почали обшукувати й грабувати. Мадярська лайка, удари рушничними прикладами, зойки й протести змішалися в невимовний гамір. Червоне начальство кудись зникло...

Марко кинувся до льоху, де були сховані жінки й діти. Їх саме виводили. Мабуть, хтось показав на власниць маєтку, бо двох безборонних жінок вже стерегли два озброєні мадяри. Їх вивели нагору й повели до окремої кімнати. Там почався допит.

Марко стояв між мамою й бабою перед кількома червоними мадярськими старшинами, що ґерґотіли між собою своєю крикливою азіатчиною. Вони перебігли

очима по жінках і все тикали пальцями в Марка, що дивився на них з тією нескриваною ненавистю, на яку здібна лише дитяча душа.

— Де сховані гроші? Де дорогоцінності? Де срібло?...

Мати й баба мовчали, презирливо оглядаючи нахабну галайстру. Уже розмовляти з цією злодійською наволоччю було пониженням для їхньої гідності. Вони навіть дивилися не на них, а кудись понад їхніми головами. Туди задивився й Марко. Темний гетьман, міцно затискаючи булаву, косо дивився, на знану йому, войовникові, сцену:

Горе переможеним!...

На всі повторені запити, на грубу лайку й погрози допитувані мовчали. Тоді один з мадярів прудко підвівся з вигідного фотелю й скочив до жінок. Однією рукою він схопив під горло стару Яхненчиху, другою Маркову матір й, стиснувши щосили, затряс ними, як осінніми яблунями. І довга, тріскуча, злобна мадярська лайка порснула з його уст.

Але це тривало лише мент, бо вже втявся Марко з усієї сили в насильника... Що сталося з ним опісля — він уже не пам'ятав.

Марко прокинувся й хвилинку лежав нерухомо, збираючи до купи уривки притомності. Спробував поворухнутися й зойкнув від болю. Боліло все. Ціле тіло було мов потовчене. Але найпекучішим болем озвалися руки й ноги.

Марко лежав на долівці з закладеними за спину й зав'язаними руками. Ноги були теж зв'язані на двох місцях: під коліними й долі. Зашморги були тугі, бо ноги цілком задеревеніли, а кожний рух руками спричиняв нестерпний біль. Він би, може, був легший, якби можна було хоч трохи стогнати. А так хлопець міцно зціпив зуби й якийсь час лежав, не ворухнувшись...

У цілковитій тиші, яка панувала в домі, не можна було нічого почути. У пітьмі — нічого побачити. Але вже звикле до невиді око стежило в сірому сумерку, що струмився із якогось отвору над головою. І Марко пізнавав уже, що він лежить у великій коморі, яка була на кінці сіней. До неї складали в домі всіляке старе непотрібне барахло. Сюди, побитого й зв'язаного, вкинули його мадяри.

— Але де ж мати? баба? що сталося з ними? Чому така тиша панує в домі?

І, шпигнутий в серце страшною дійсністю переможеного, хлопець, не зважаючи на біль, напружив тіло й сів. Уже не дбаючи на пекельну муку, він без стогону підтяг під бороду коліна, досягнув зубами до мотуза й почав його перегризати. Нитка за ниткою піддавався мотуз, й швидко коліна були вільні. Зразу стало легше. Але найголовніше було попереду. Щоб увільнитися, треба ще було дістатися до зашморгів на руках і на ногах. Марко спробував з ногами, але дотягнутися зубами аж до стіп не було жодної можливості. Він пробував всіляко перекичувати тіло, але все було марно... Залишалися руки. І тут Марко застосував давно йому знану акробатичну штуку: лягти на підлогу горілиць і, вигнувшись дугою, вийняти зубами підложену далеко під шиєю монету. Тепер ця вправа придалася. Він присовгався по підлозі до якихось меблів, вперся в них ногами й почав вивертати зв'язані руки так, щоб підтягнути їх найвище до шиї. Страшний біль шмигав у клубках рук і ніг, але, не звертаючи на це уваги, Марко

вигнувся дугою і, загнувши голову, зближав руки до зубів. Звивне хлоп'яче тіло витримувало страшну напругу й піддавалося цаль за цалем. Нарешті хлопець вхопив зубами мотузок й почав жувати його...

Було тяжко досягти такого неприродного положення, але ще тяжче утриматися в нім. Але він з надлюдським зусиллям рвав зубами волокна й навіть не відчував, як слина змішується з кров'ю із поранених ясен... І знесилений, майже непритомний, впав на підлогу, коли піддалося останнє волокно...

Руки стали вільні. Тепер було дрібничкою розв'язати ноги. Марко зараз спробував встати, але затерплі ноги не хотіли стояти. Він почав їх розтирати, й аж кусав до крові губи, щоб стриматися від стогону при тому почутті, як оживають затерплі ноги...

Хлопець був вільний. Але що робити далі — не мав ще жодного плану. Та перш за все натиснув на двері. Вони подалися. Його не зачинили. Це сповнило Маркове серце радістю. Він поволі-поволеньки, щоб, боронь Боже, не рипнути, відчиняв двері ширше й ширше та міг оглядати весь коридор. Біля дверей до великого залу, куди вдень зігнали полонених у домі, стояв стіл, а на нім ясно світилася лампа. Вигідно розлягшись у фотелю, спав при столі вартовий мадяр з рушницею. У кінці коридору виступала з пітьми складена купою зброя оборонців дому. Крім вартового, на коридорі не було живої душі. Тиша панувала домом. Спали переможці й переможені, грабителі й ограбовані...

Що робити? Якби була при руці яка-будь зброя! Але страшно було пускатися через цілий коридор до складеного в кутку арсеналу. У коморі ж не було нічого, крім старих стільців, постелей, столів і інших спорохнявілих речей. Хоч би міцна палиця! Опаморочити сторожа, випустити з залу в'язнів, напасти на послулих мадярів... Хлопець аж затремтів від перспективи бою й перемоги... І в сірій невиді комори почав навпомацки шукати якої-будь зброї. Він дотикав стін, запорошених столів, образів і не знаходив нічого. Він ліг на підлогу й поповз на животі під постілі, соваючи руками по густому поросі. І нарешті намацав якийсь довгий, тонкий дрючок. Він витяг його зовсім, посунув по нім руками й майже скрикнув від радості. Це був лук! Папуанський лук, колись таємно так зниклий і тепер у найвищій потребі знайдений.

Не пам'ятаючи себе від радості, засунувся Марко знов під постіль. Там були й обидві стріли. Він встав, притиснув лук одним кінцем під стіну й спробував натягти тятиву. О, тепер він був міцніший! Жильне око загачилося за другий кінець і тятива нап'ялася.

Тремтячими руками поставив Марко лук перед собою. І перелякався. Чи то від хвилювання розтьохкалося йому серце і кров кинулася до голови; але здалося йому, що тятива сама затремтіла й загула. І цей звук був низький і глибокий, як жоден інший знаний йому звук... З калатаючим серцем, переляканий, стояв хлопець, притискаючи до себе з усієї сили дивовижну зброю, затуляючи її руками, щоб затамувати грізне гудіння. Так хвилинку стояв він збентежений, згадавши колишнє оповідання. Але гудіння як раптово піднеслося, так раптом замовкло... Може, це був і не лук, а на далекому фронті передранкова гарматна канонада!

Марко вже не вагався. Він знав, що має робити. Знов обережно почав розчиняти двері й прислуховуватися. Але було тихо, як і раніше. Вартовий спав так само, тримаючи рушницю між коліними, закинувши голову на високу спину фотелю. Його розхристаний мундир відкривав порослі чорним волоссям груди, що рівномірно віддихали.

Марко притиснув лук спідним кінцем до порогу, підпер виставленою вперед лівою ногою, поклав стрілу. Він цілим тілом відхилився назад і почав натягати тятиву. І якби так, напружено-зосередженого, з бойовим полум'ям в очах, побачив його папуанський чаклун, він був би гордий, що славна зброя попала до таких войовничих рук...

Придалися дитячі вправи в стрілянні. До мадяра було біля десяти кроків. Нап'яту тятиву вже не можна було втримати. Маркові зійшовся світ лише на вістря стріли, що запірилася у ліве підгруддя. Він пустив...

Мадяр лише стріпнувся... А Марко вже був біля нього, вже тримав у руках його рушницю і відчиняв двері до залу, де один на одному сиділи й лежали обеззброєні козаки...

Захоплені у півсні, але відчуваючи невідкличний кінець, мадяри боролися як скажені. Але ще більш оскаженіли козаки. Крик, стріли й вогонь ступали до весняного неба. Помилування не було нікому... І нарешті запалений старовинний дім горів, як велетенська свічка серед тихого весняного ранку. Під його згарищами залишився цілий мадярський червоний курінь... Дух Великого Лука повернувся до країни предків з величним почотом...

— Цю історію розказував мені, — докінчував своє оповідання Давид — молодий Марко Яхненко. Невдовзі перед тим, як одійти в останню партизанку. Щоб не повернутись.